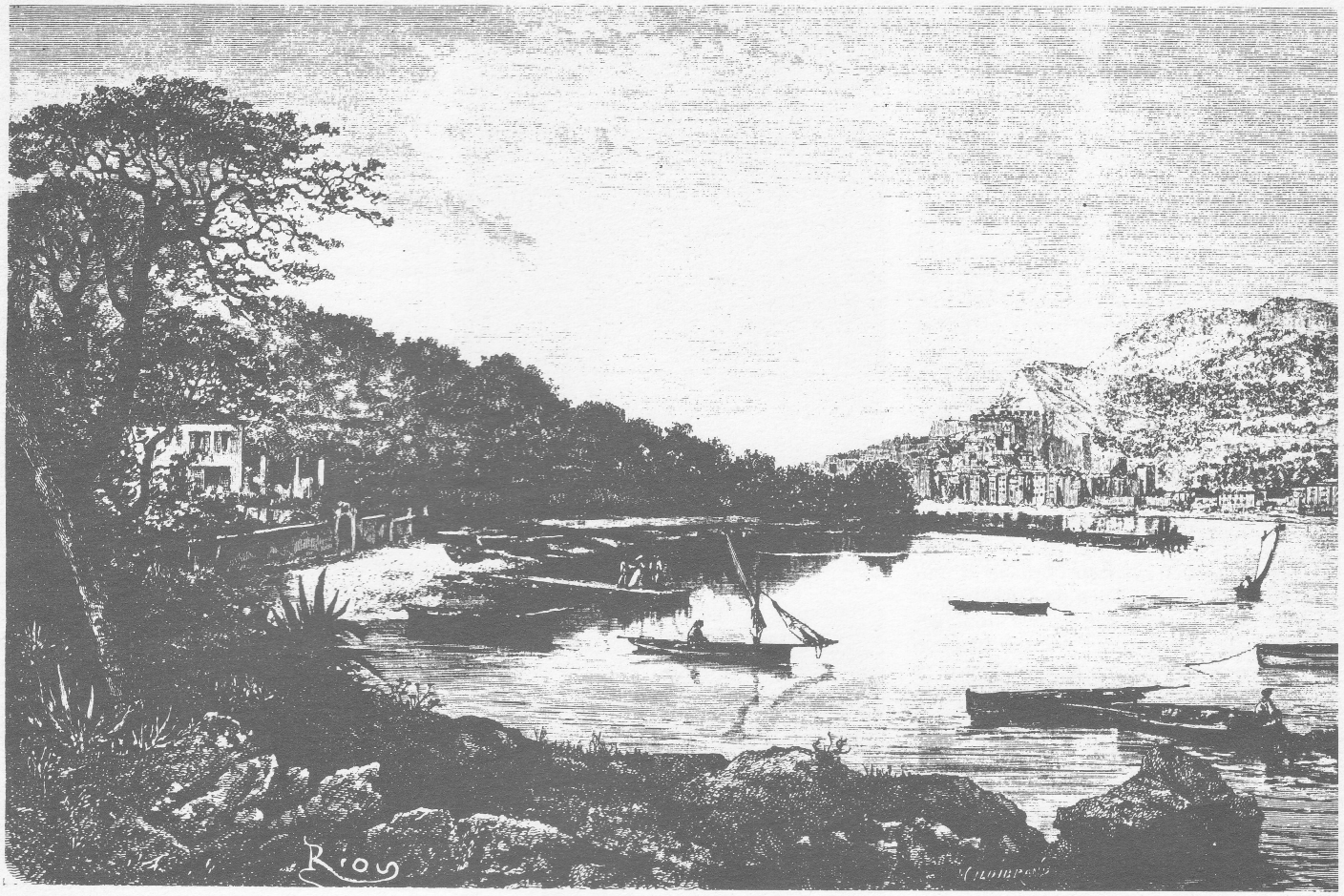

PARADIJS IN ZEE

Een lente op Kreta

door Jacqueline Turèl en Leo Platvoet

De overgang van de modernste manier van reizen naar de oudste is wellicht te groot.
Iráklion, plaats van aankomst is een rommelige en drukke stad. We wilden zo snel mogelijk weg. Bij het busstation schrokken we van de vele andere vacantiegangers met rugzak. Maar in Mourtzaná, begin van onze eerste wandeling, zijn we de enigen die uit de vrolijke drukte van de bus stappen.
Onze route loopt van hier naar Rethimón, van oost naar west langs de noordkant van het eiland.

KAFÉNION

Kastrí ligt hoog, in de wind. Uren hebben we doorgebracht in het traditionele Griekse café: het kafénion. Tot in de kleinste dorpen zijn ze te vinden: in een sobere ruimte drinken de mannen hun sterke koffie of een glaasje raki (soort jenever). Om een potkachel gebrekkig Grieks pratend met de mensen uit het dorp, die allemaal wel even naar ons komen kijken. De eigenaar van het kafénion nodigt ons bij hem thuis te eten uit (in de kafénions kan je niet eten). Zijn vrouw heeft gekookt maar eet niet mee, ze komt er gelukkig wel bijzitten. Het kost ons heel wat moeite om een plaatsje te krijgen voor onze tent. Ze vinden het veel te koud om buiten te slapen en bieden ons allerlei kamers aan. Zelfs een betonnen vloertje om de tent op te zetten.
De volgende dag verdwalen we twee keer, als we via de stippellijnen (de wandelpaden) op de kaart willen lopen. We ontdekken dat we beter de doorlopende grijze lijnen kunnen nemen. Dit zijn onverharde brede wegen, waar af en toe een auto rijdt, vaker een boer een ezel berijdt en heel soms een wandelaar loopt. Het landschap is paradijselijk, veel groen, bomen, vlinders, vogels, beekjes. Als we de weg vragen, blijkt dat we de Griekse uitspraak nog niet onder de knie hebben, hoe spreek je bijvoorbeeld Melissourgáki uit?
Het pad voert ons verder langs een reeks dorpjes; Avdellás, Keramotá, Garipas, Melissourgáki, Kalandaré en Orthés. We komen geen toeristen meer tegen. Wat valt hier te zoeken? Bij de dorpjes komen geen verharde wegen. Fietsen zal hier ook niet best gaan, daar is het terrein te geaccidenteerd voor. De Grieken begrijpen soms ook niet wat we in deze streek zoeken. Maar wij vinden wat we zoeken: mooie natuur, rustig, af en toe een dorpje, niet te verlaten, goed wandelterrein, niet te plat en niet te bergachtig, overal wild kunnen kamperen; wat wil je nog meer!

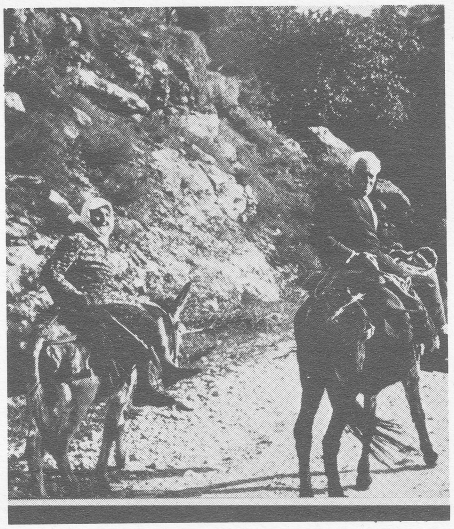
ARKADISCH BLOEDBAD

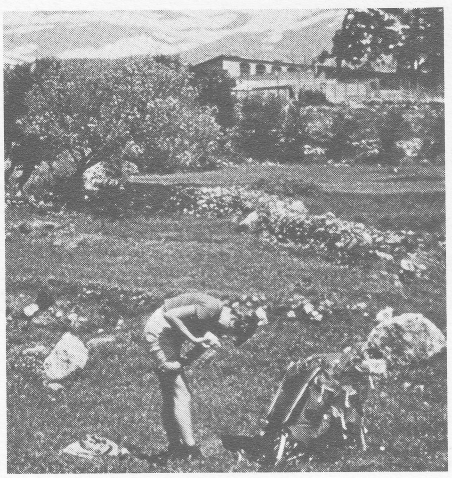
De derde dag is het 20 km verderop gelegen klooster Arkádi ons einddoel. We komen o.a. door Prinés, zowaar een dorpje met meerdere kafénions. In iedere kafénion kijken we wat er te koop is. Ditmaal kunnen we een stuk witte, smakeloze kaas kopen. Broodgebrek hebben we nooit, als een kafénion dat niet heeft dan heeft iemand wel een stuk voor je te koop (of te geef). Beleg is moeilijker. Maar we redden het, soms sardientjes uit blik, soms kaas, olijven, sinaasappelen. We eten 's middags gevarieerd. 's Avonds is dat moeilijker. Meestal eten we wat in dorpen. Vaak op de meest rare tijdstippen onder het motto: 'eten als je eten kan'. Onze blikken maaltijdsoep hoeven we op deze route niet aan te spreken. Water is geen probleem, iedereen vult graag je waterfles. De Kretenzers zijn trots op hun water: 'kaló, kaló nero', 'goed, prima water'.
Het weer wordt die derde dag steeds beter. Het voorjaar is hier overigens een goede tijd

om te wandelen. De zon is dan nog niet te heet. Het landschap wordt rotsachtiger. Regelmatig hebben we een doorkijk naar zee. In de verte kunnen we zelfs al Réthimnon zien liggen. We stijgen in een kaal, bergachtig, verlaten landschap. Onder een alleenstaande boom zoeken we op het warmst van de dag wat schaduw. Na een paar uur door dit verlaten landschap gelopen te hebben gaan we ons afvragen waar in godsnaam het klooster Arkádi moet liggen. We weten niet of er ook huizen of een kafénion zal zijn. Plotseling, om de zoveelste bocht opent het landschap zich en heel onwezenlijk ontvouwt zich een onverwacht panorama. Een groen landschap: grote weiden moet mooie bomen en in de verte, aan het eind van deze hoogvlakte ligt Arkádi!
Een oud klooster dat als een vesting in het landschap ligt. In 1866 vond hier een ware veldslag plaats tussen 15.000 Turken en 259 (!) Griekse verdedigers. 700 vluchtelingen bevonden zich eveneens binnen de muren van het klooster. Toen de Turken door de enige toegangsweg, een nauwe kloof, gekomen waren en voor het klooster stonden schoten ze de hoofdtoren met een kanon er af. De abt van het klooster beval iedereen in het kruitmagazijn van het klooster te komen en liet dit vervolgens in de lucht vliegen om zo te ontsnappen aan een Turkse onderdrukking. 800 Grieken en waarschijnlijk een veelvoud aan Turken vonden de dood. Van 7 tot 9 november wordt deze gebeurtenis als nationaal feest gevierd.
Zó gewelddadig kwam het klooster niet over in dit voorjaar. We mochten van de huidige abt, er wonen nog zeven monniken, kamperen waar we wilden, maar niet binnen de kloostermuren; 'ik zal over jullie waken' vertrouwde hij ons toe. 's Avonds hebben we binnen de kloostermuren op een oud stenen bankje zitten luisteren naar het gezang van monniken in de 16e-eeuwse-kapel. De toeristenbussen waren verdwenen, alleen de vogels gingen druk te keer. We werden uitgenodigd door het kloosterpersoneel en bij het haardvuur vertelden we onze verhalen. Het klooster is overdag een toeristische attraktie. Als wandelaar ben je ook 's avonds welkom.
De volgende dag trokken we via de genoemde beruchte, zeer indrukwekkende kloof naar beneden. Richting zee, richting Réthimnon. Dan uren lopen, dwars door olijfen sinaasappelboomgaarden, behorend tot het immense grondgebied van het klooster. Het laatste deel ging vaker over asfalt. Daarmee kondigde de bewoonde wereld zich weer aan. Pal langs zee loopt de enige hoofdweg die Kreta rijk is. Druk, toeristisch, stoffig. Toerist onder de toeristen waren we in Rethimón.

STUG

Zo snel we konden, gingen we op weg naar de zuidkust voor de tweede wandelroute. Eerst wandelend in de stromende regen, zuidwaarts door de ruige bergketen Vouná Sfakión, naderhand met de bus bereikten we de zuidkust.
Hora Sfakión, een plaats aan het zuideinde van Europa. Op een winderige vrijdagmiddag begon hier onze wandeltocht naar het 135 km oostwaarts gelegen Timbaki. Snel en veel moussaka gegeten, om alsnog vóór

Boven: bij Orthés; onder: tussen Kissos en Gerakári

het vallen van de avond enkele kilometers verder te komen. Het landschap verschilt sterk van de noordkust. Hier geen zachtglooiende kustlijn, maar steile rotsen, grote inhammen. Het pad loopt tussen een bergketen en de zee in. In het eerste dorp, Komitádes, stoppen we. In het ons inmiddels overbekende kafénion worden we onthaald, aanvankelijk stugger dan aan de noordkant. De bevolking van de zuidkant van Kreta is veel trotser en strijdlustiger. De strijd tegen achtereenvolgens de Venetiaanse, Turkse en Duitse bezetters is daar niet vreemd aan. Maar als het eerste ijs gebroken is in Komitádes, en dat gebeurt snel als men weet dat je uit Hollandia komt, verdwijnt de stugheid en breekt de gastvrijheid door. Dat wordt dus niet slapen in een tent, maar in een in aanbouw zijnde disco. Wie gaat er nu begin april (brr) in een tent slapen?, zo redeneren ze ook hier.
In twee dagen lopen we naar Pakiás; 40 km slingerend over de meestal onverharde kustweg. Een prima wandelroute. Praktisch geen verkeer, dalend en stijgend, met een zeewind en een permanent schijnende zon; de bergtoppen steevast gehuld in wolken. De weg slingert zich om uitlopers en inhammen heen, zodat telkens nieuwe panorama's voor ons opduiken. In die twee dagen passeren we negen dorpjes. Minder gerieflijk van aanblik dan de dorpjes aan de noordkant. Evenals de honden trouwens.

DE GEESTEN DER DODEN

De tweede dag, zo'n 8 km. van Komitádes vandaan, doen we Frangokástello aan. Een in de Venetiaanse tijd gebouwd kasteel dat pal aan zee ligt. De hoger gelegen kustweg hebben we daarvoor moeten verlaten. Het is een eenvoudig, vierkant bouwwerk met vier torens en een rechthoekige binnenplaats. De ruïne verkeert nog in goede staat. Eén van de belangrijkste historische overblijfselen langs deze 135 lange kust. Gedrenkt in bloed, dat wel. Op 18 mei 1828 vonden 600 tot 700 Kretenzische vrijheidsstrijders de dood in hun strijd tegen de Turkse overmacht. Volgens de overlevering zwerven de geesten van de doden nog ieder jaar op de dag van deze slachting voor dag en dauw rond in de in nevels gehulde ruïne. Wij waren helaas te vroeg in het jaar om die overlevering op haar juistheid te kontroleren... De nacht brachten we door in een olijfboomgaard in Argoulés, tegenover het kafénion. In dat kafénion hebben we uitgebreid over politiek gepraat. Kreta is het bolwerk van de PASOK, de socialistische partij van Griekenland, die thans aan de macht is. Overal, tot in de kleinste dorpjes toe vind je PASOK-leuzen gekalkt. Vooral premier Papandreou is populair, met name bij ouderen. Een beetje kennis van de Griekse politiek leidt er toe dat we met de Grieken over meer praten dan alleen het weer.
Tot Plakiás geeft de bergbegroeiing hetzelfde beeld te zien: buiten de dorpen een inheems soort brem, in de buurt van de dorpen afgewisseld door olijfboomgaarden. Plakiás is een van de weinige echte badplaatsen aan de zuidkust. Na Sellia daalt het ezelpad, want de kustweg hebben we in het schilderachtige Sellia verlaten, kronkelend vele kilometers af naar Plakiás.
In het voorjaar is er nog geen toeristenpolitie op Kreta. Op het strand stond een tiental tenten. 's Zomers is dat verboden, maar in april is het geen probleem. Een betere kampeerplek is niet denkbaar, met een verfrissende Middellandse Zee als badkuip.

ALLEEN BEREIKBAAR VOOR GOD

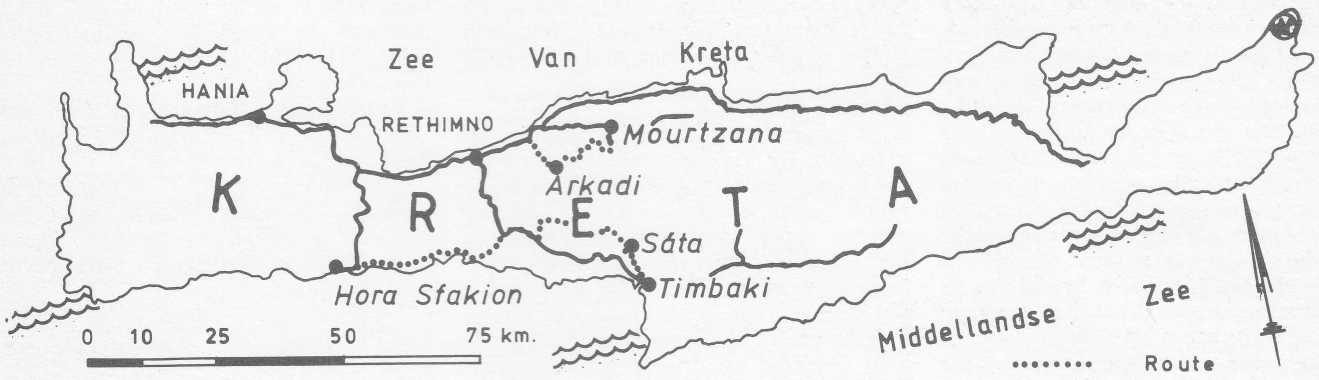
Na een dag rust, zodat we tenminste weer eens goed uit eten konden, ging het richting Amari-Bekken. Via een omweg om het klooster Préveli te kunnen bekijken. De weg daar heen was lang, vermoeiend en steeds sneller stijgend. Maar wel door een vruchtbare streek met een weelderige vegetatie. Préveli lag boven op een rots aan zee, onaantastbaar en alleen bereikbaar voor God. Het klooster word tegenwoordig nog bewoond door een handjevol monniken. Het is gebouwd om een bron; de aanblik is chaotisch fraai: veel aanbouwsels, nivoverschillen en trappen. Na Préveli gaan we noordwaarts. Eerst enkele uren door één grote boomgaard vol met oude, krom gegroeide olijfbomen. Daarna steeds omhoog via Assómatos naar het bergdorp Frati. We passeren een typische Kretenzer kloof waar in de diepte een kapel staat. Een trap van 280 treden leidt daar naar toe. In Frati worden we door een olijfboer thuis uitgenodigd. Tent opzetten was er weer eens niet bij. De familie woonde in een soort hol, in bizarre omstandigheden. Maar daarbovenop werd een villa gebouwd, alles met marmer en handgeweven

kleden bedekt. Hij bleek een van de grootste boomgaarden uit de omgeving te bezitten.

BEWERKTE FRESCO'S

De vijfde etappe tussen Frati en Gerakári was lang, afwisselend en af en toe vervelend. Tot Mixórrouma door een heuvelend landschap met de voor Kreta bekende beelden: schapen met herders en ezels, een zandweg, de zon hoog en alles in bloei. Vervelend was het stuk tussen Mixórrouma en Kissoú Kàmbos: over een asfaltweg. Dat werd al snel weer goedgemaakt door het laatste deel die dag van Kissoú Kàmbos naar Gerakári. Eerst kwamen we door het bergdorpje Kissós waar maar liefst drie kapellen met fresco's een sluimerend bestaan leiden. Enkele dorpelingen waren zo vriendelijk de sleutels te halen en als gidsen op te treden. De eeuwenoude fresco's waren nog bijzonder gaaf, al hadden in één kapel (de St. Johannes) de Turken de fresco's met stokken bewerkt. Ons pad slingerde zich tot Gerakári door een schitterend landschap, met op de achtergrond het Ida-gebergte, waar we enkele dagen tegen aan kijken, omdat we er in een boog zuidelijk omheen lopen. Aanvankelijk trekken we door een ruig rotsgebergte, daarna over een verlaten, groene hoogvlakte om vervolgens af te dalen naar Gerakári, bekend om zijn kersenboomgaarden en de uit kersen gedestilleerde drank. 'De wandeling was grandioos, aan de zuidkant v/h Amaribekken. Mooi begroeid, fraaie uitzichten, heerlijke geuren, overal stromend water. Al snel na G. kerk bekeken, die ooit door aardbeving getroffen is. We liepen een verharde weg met weinig verkeer: één auto per 1/2 uur. Via Kardáki naar Vrisses, waar we koffie dronken, gepraat hebben en een vers geslacht schaap voorbij zagen komen over het terras v/h kafé heen. Eerst z'n lijf en daarna z'n kop, met ogen er nog in. Daarna vrolijk verder onder een strakke blauwe lucht met stralende zon.' Aldus ons dagboekje van donderdag 7 april.
De gekozen slaapplaats was het bergdorp Agios Ioánnis, maar wat bedroog de kaart ons deze keer. 1:200.000 is natuurlijk al niet betrouwbaar, maar de talloze eindeloze haarspeldbochten tussen Hordáki naar beneden om de rivier Platis te kunnen oversteen en vervolgens weer omhoog naar Agios Ioánnis stonden aangegeven met een recht lijntje. 'Enkele kilometers' dachten we, maar uitgeput in Agios aangekomen verzekerden de bewoners ons dat het zeker 15 km was.
De volgende dag zou de zevende en laatste wandeling zijn. Via Apodoúlou, Vathiakó, Sáta en Klima naar Timbáki. Het eerste deel was niet zo bijzonder. Dat werd het wel vanaf Vathiakó. Onze Duitse reisgids had ons op papier al gewaarschuwd. Tussen Vathiakó en Klima zou eenzaamheid troef zijn. Een gebied met een rijke flora en fauna maar verder uitgestorven, uitgezonderd het praktisch verlaten dorp Sáta, waar enkele bejaarden ons argwanend gadesloegen vanuit hun bouwvallige huizen.
Het laatste deel tussen Klima en Timbáki was een recht, plat en lang stuk. Dwars door akkerbouw en uit plastic opgetrokken tomatenkassen. Even waanden we ons in Nederland.

Kaart: Nico Hoogerbrug

PRAKTISCHE INFORMATIE

KAART EN GIDS: beide uitgegeven door Geobuch. De gids 'Wander- und Reiseführer Kreta' (door W. Kopp) is het enige ons bekende wandelboek over Kreta. Kopp beschrijft een kleine 300 pagina's lang korte en lange wandelroutes, met veel cultuurhistorische informatie.
Met behulp van deze gids kan je je eigen pad uitzetten, verschillende routes aan elkaar knopen of tussenliggende, niet beschreven routes op kaart en kompas lopen. Op Kreta bestaan geen bewegwijzerde wandelroutes. Ook normale bewegwijzering op de paden tussen dorpen is niet aanwezig.
De beschrijvingen in het boek van W. Kopp zijn niet precies. Zodra de route een duidelijk pad verlaat schiet de beschrijving tekort. Een groot gemis is een register. De kaart kan dit euvel niet verhelpen want de enig verkrijgbare kaart is op een voor de wandelaar te grote schaal: 1:200.000. Opvallend is dat Kopp veel aandacht besteed aan de diverse bezetters (Turken, Italianen) die Kreta heeft moeten weerstaan, maar hij zwijgt in alle talen over de Duitse bezetting, terwijl er op Midden-Kreta, met name in het Amari-Bekken, flink gevochten is, getuige de vele monumenten die wij tegenkwamen. (Kaart en gids zijn bij Pied-a-terre verkrijgbaar).

ZWAARTE VAN DE TOCHT: voor geoefende wandelaars is het geen probleem. Aan de noordkant ging de tocht door heuvellandschap. De zuidroute was af en toe pittig, maar de hoogteverschillen bedroegen nooit meer dan enkele honderden meters. De beschreven tocht aan de noordkant is ongeveer 65 km., die aan de zuidkant 135 km.

AKKOMMODATIE ONDERWEG: Er zijn maar 6 campings op Kreta en die bevinden zich in de toeristencentra aan de Noordzijde. Het toerisme is geconcentreerd aan de noordkant van het eiland. Er kan dus alleen wild gekampeerd worden, maar dat is buiten het zomerseizoen geen enkel probleem, 's Avonds streken we steeds in de buurt van een dorp neer, waar we met toestemming van de kafénion-bevolking onze tent opsloegen. De dorpelingen waren erg gastvrij en boden vaak een schuur of een in aanbouw zijnd huis aan voor de overnachting. In de grotere plaatsen (die je om de paar dagen tegenkomt) zijn wel eenvoudige hotels of kamers te huur. Daar zijn ook restaurants, die in de kleine dorpjes ontbreken. Wel zijn er overal kafénions: café's, waar de mannen hun koffie en raki drinken. Zeer nuttig voor de wandelaar. Vaak maakt men uit eigen keuken 's avonds op verzoek een omelet of salade klaar. Echte winkels zijn er in de dorpjes nauwelijks, zeker vers eten is onderweg niet te krijgen. Een noodvoorraad voor 1 à 2 dagen is zeker noodzakelijk. Water is wel uit beekjes of bij huizen makkelijk verkrijgbaar. Vele malen kregen we brood, olijven, kaas, sinaasappelen, wijn enz. aangeboden. Wandelaars zijn onbekend, maar niet onbemind, zeker als je geen Duitser bent.

KLIMAAT EN AANBEVOLEN SEIZOEN: wij hebben er eind maart, begin april gelopen. Prima weer, zo rond de 20 graden. Droog, zon, wel veel wind. Alles staat in bloei. Nadeel is dat er nog weinig vers fruit verkrijgbaar is. Zomers is het te heet om goed te kunnen wandelen. In de herfst zijn de weersomstandigheden voor wandelaars ook goed. Voordeel is dan dat er volop fruit verkrijgbaar is, nadeel is dat het landschap verschroeid is.

OPENBAAR VERVOER: over het handjevol autowegen is het openbaar vervoer per bus goed geregeld. Vanaf de grote plaatsen in het Noorden (Iráklion, Rethimon, Hania) kunt je goed zuidwaarts reizen. Bovendien erg goedkoop. Alleen aan de noordkant van Kreta kun je in oost-west richting per bus reizen.

MEER INFORMATIE: mensen die meer willen weten kunnen kontakt opnemen met Jacqueline Turèl/Leo Platvoet, Imkerweg 28, Bussum, tel: 02159-18515.

ALGEMENE GIDSEN OVER GRIEKENLAND: M.S. Dubin – Backpacker's Greece. Bradt, Chalfont St. Giles/Cambridge (Mass.) 1982; W. Hautumm – Peloponnesische Wanderungen. Hautumm, Fulda 1980 (privé-uitgave); G. Sfikas – Die Berge Griechenlands. Efstathiadis, Athene 1980 (ook in het Engels verkrijgbaar).